

Skogen

Policy

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft att förändra
PG 90 1909-2

Innehåll

1	Bakgrund: Skogen - nu och i framtiden	4
2	Naturskyddsföreningens principiella utgångspunkter	10
3	Naturskyddsföreningens ståndpunkter	14
	Lagstiftning och internationella överenskommelser	15
	Skydd, skötsel och återskapande av värden	18
	Hållbart nyttjande av skogsekosystemen	21
	Skogen, skogsbruket och klimatet	25
4	Ordlista	30
	Relaterade policydokument	38

Den här policyn sammanfattar Naturskyddsföreningens övergripande ståndpunkter i skogsfrågor. Se rubriken ”relaterade policydokument” sist i policyn för information om Naturskyddsföreningens andra policydokument och ställningstaganden.

Antagen av Naturskyddsföreningens riksstyrelse 2011-12-02,
reviderad 2020-04-17
Omslag: Sebastian Kirppu
Formgivning: Anki Bergström
ISBN: 978-91-558-0222-6

Bakgrund: Skogen – nu och i framtiden

1

Naturskyddsföreningens arbete kring skog syftar till att bevara den biologiska mångfalden knuten till skogen, att skogsekosystemens grundläggande funktioner upprätthålls över tid och att nyttjandet av skogen sker inom naturens gränser, både i Sverige och i övriga världen.

Skogen är vårt största landekosystem och täcker numera ca 31 procent av jordens landyta, men historiskt har skogarna haft en mycket större utbredning över jorden, ca 45 procent av landytan¹, innan storskalig exploatering började. Omkring 80 procent av de för vetenskapen kända landlevande djur- och växtarterna finns i världens skogar². Ingen vet exakt hur artrika de tropiska regnskogarna är men man talar om att 50 procent av världens landlevande växt- och djurarter återfinns där.³ Sannolikt är det faktiska antalet större än så. Så mycket som 80 procent av världens kvarvarande skogars biologiska mångfald återfinns inom urfolks territorium.⁴

Naturskyddsföreningen ser skogsekosystemen i ett landskapsperspektiv där interaktionen mellan olika biotoper och markanvändningar stärker möjligheten att nå en rad av de globala hållbarhetsmålen. Hänsyn måste tas till de sammanhang som arter, naturtyper och ekosystem förekommer i, istället för att se dem som oberoende enheter. Världens skogar har en rad olika unika värden vars funktioner främjar männi-

skors levnadsförutsättningar som mat, träråvara, energi, hälsa och säkerhet. Skogarna genererar en rad ekosystemtjänster. De reglerar nederbörd genom att ingå i vattnets storskaliga kretslopp, möjliggör pollinering, ger foder till djur, renar färskvatten, och förser oss med bär och viltkött. För människors hälsa innebär skogarnas ekosystemtjänster rent dricksvatten, medicinalväxter, ett gott mikroklimat med temperaturreglering med mera. Timmer, andra skogliga råvaror och turism ger ekonomiska intäkter från skogen. Skogen fungerar som buffert och skydd mot extrema väderhändelser då den stabiliserar sluttningar och fångar upp vatten i landskapet, vilket förhindrar skador nedströms. Miljontals människor har sin hemvist i skogen, som också är en kulturell plattform och en källa till rekreation, ritualer, ceremonier och friluftsliv.

Arterna är grunden för en väl fungerande natur som ger oss människor en lång rad varor och tjänster. Ekosystemtjänsterna är en följd av ett fungerande samspel mellan ekosystemens arter och den icke levande delen av miljön. För att upprätthålla funktionella ekosystem och biologisk mångfald i skogen behöver naturliga strukturer och naturlig dynamik upprätthållas över tid.

Skogen har en direkt avgörande roll i det globala klimatsystemet. Intakta skogsekosystem innebär att en bety-

1. "World Forest Area Still on the Decline", Emily E. Adams. Earth Policy Institute, 2012. http://www.earth-policy.org/indicators/C56/forests_2012
2. FAO: International Year of Forests 2011 <http://www.fao.org/forestry/iyf2011/69186/en/>
3 FAO: "Terrestrial biodiversity - land ahoy" (s 75)

<http://www.fao.org/3/i3157e/i3157e06.pdf>
4 IUCN Director General's Statement on International Day of the World's Indigenous Peoples 2019, IUCN 2019 <https://www.iucn.org/news/secretariat/201908/iucn-director-generals-statement-international-day-worlds-indigenous-peoples-2019>

dande del av jordens kolförråd finns bundet i skog och skogsmark, och olika typer av skog har olika förmåga att reflektera respektive absorbera solens strålning. En hög grad av biologisk mångfald ger ekosystemen ökad motståndskraft och återhämtningsförmåga vid störningar (resiliens), som t ex ett förändrat klimat.

Vi står idag inför två mycket stora utmaningar: en klimatkris av globala mått och en kris kopplat till en rekordsnabb utarmning av den biologiska mångfalden. Omkring en miljon arter hotas sannolikt av utrotning. Skogsekosystemen behöver stärkas för att möta båda dessa utmaningar. Men istället för att det hållbara nyttjandet, skyddet, skötseln och restaureringen av skogen ökar, sker på många håll i världen motsatsen: skyddet försvagas, avskogningen ökar, och brukandet är långt ifrån hållbart. Och istället för att stärka ekosystemens resiliens för att klara ett klimat i snabb förändring, fortsätter vi i stora delar av världen med ett skogsbruk präglad av stora, ensartade planteringar av likåldriga bestånd.

Ett av de största hoten mot biologisk mångfald i skogen globalt sett är förändrad markanvändning, främst avskogning, där exempelvis naturskog får ge plats åt plantager eller betesmark. Minst en tredjedel av det globala skogstäcket är borta, och ytterligare en femte-

del är degraderad. Avskogningen i tropiskogsländer är alarmerande också för att förlusten av primärskog är omfattande. Dessa skogar hyser en stor biologisk mångfald med flera hotade arter som bergsgorillor, tigrar och orangutanger och avskogningen är omfattande, 12 miljoner ha, en yta motsvarande Belgien, försvinner under bara ett år⁶.

Produktionen av massa för pappersproduktion samt biobränsle leder till expansion av industriella plantager vilka i många fall ersätter naturskogar men även inkräktar på jordbruksmark. Sydostasien har genomgått en omfattande omläggning till ensartade plantager av gummiträd, oljepalmer och snabbväxande, exotiska trädslag för massaproduktion. Palmoljeproduktionen har exempelvis gett upphov till omfattande avskogning och lett till konflikter om skogsmark, inte minst i de två största produktionsländerna Indonesien och Malaysia men även i andra länder.

En biobaserad energisektor i många låginkomstländer leder i många tätbefolkade områden till degradering av befintliga skogar för att förse en växande befolkning med bränsle till matlagning i form av ved och träkol. En omställning av energisektorn i dessa länder skulle inte bara stärka skogen, utan också resultera i minskad arbetsbörda och förbättrad hälsa.

I den boreala skogen utgör omvandlingen av naturskog till ensartade monokulturer det största hotet mot livskraftiga skogsekosystem, i kombination med ett förändrat klimat. Här har nästan all naturskog på detta sätt ersatts av vad som kan benämnas industriskog. I dessa degraderade ekosystem som är formade av trakthyggesbruket har många av skogens känsliga djur- och växtarter svårt att klara sig. Den nemorala skogen har en längre historia av mänsklig påverkan, vilket har resulterat i att mycket få naturskogar finns kvar idag och att många arter är beroende av traditionell hävd, såsom skogsbete. I Sverige har betydande insatser gjorts de senaste decennierna för att öka naturvårdshänsynen i skogsbruket. Trots det nås inte miljökvalitetsmålen⁷, och ett stort antal hotade arter är knutna till skogsekosystemen. Dessutom hotar det nuvarande skogsbruket även andra miljömål genom sin omfattande påverkan på exempelvis sjöar, vattendrag och arter knutna till dessa miljöer.

Dagens skogsbruksmetoder innebär att naturliga, relativt opåverkade skogsekosystem fortsätter att avvecklas till förmån för odlingar av gran och tall. Detta sätt att bruka skogen kan liknas vid ett åkerbruk och sker genom kalhyggen som åtföljs av åtgärder som kraftigt skiljer sig från skogens naturliga utveckling. Sveriges skogsekosystem

står därmed dåligt rustat för ett varmare klimat. Ett ekosystem som däremot har hög biologisk mångfald har en större motståndskraft och återhämtningsförmåga mot störningar, och står därför emot förändringar bättre.

Världens skogar kan spela en nyckelroll för att de globala hållbarhetsmålen ska kunna nås, genom att bidra till inkomstgenerering, arbetstillfällen, nyttjanderättigheter, livsmedelssuveränitet, biologisk mångfald, rent vatten och hållbar energi. Beroende på hur målen implementeras, vilka avvägningar som görs mellan olika mål, hur skogen förvaltas och konflikter om mark och förvaltningsmetoder kan målen riskera att stå i konflikt både med varandra och med bevarande av långsiktigt hållbara ekosystem. Minskad fattigdom kan exempelvis uppnås genom att öka sysselsättningen i sektorer som ökar trycket på skogarna eller genom att konvertera naturskogar till plantager för förnybar energi eller jordbruksproduktion. Ökad jämlikhet kan innebära ökad avskogning på ägd mark. I en verkligt hållbar skogsförvaltning inkluderas såväl ekonomiska, sociala och ekologiska perspektiv i syfte att minimera risker och nå flera globala hållbarhetsmål på samma gång.

För många aktörer är det ekonomiska motiv som styr beslut om markanvändning. Det är dock svårt att värdera

6. "The World Lost a Belgium-sized Area of Primary Rainforests Last Year", 2019-05-25, World Resources Institute <https://www.wri.org/blog/2019/04/world-lost-belgium-sized-area-primary-rainforests-last-year>

7. Se t.ex. Fördjupad utvärdering Levande skogar, 2019, Skogsstyrelsen

skogens monetära bidrag för människan, eftersom de största ekonomiska värdena av ekosystemtjänsterna antingen är spridda över många mottagare, till exempel rent vatten, eller mer sällan förekommande, som översvämningskontroll. I många fall saknas dessutom en medvetenhet om fördelarna av intakta skogar. Det gör det svårt att få politiskt gehör för skogsbevarande. Samhället skulle därför i många fall tjäna på om policybeslut och styrmedel vägde in andra samhällsnyttor än enbart de monetära. Skogsberoende lokalsamhällen och urfolk har exempelvis bevarat skogar utan att utgå från det monetära värdet. I Sverige saknas i många fall ekonomiska incitament, för såväl den enskilde skogsägaren som för skogsbolagen, för att ställa om sitt brukande till en mer hållbar produktion.

Denna policy stakar ut vägen till framtidens levande skogar. Skogar med en rik variation av arter och stor mångfald. Skogar som lockar till aktiviteter som utflykter, naturstudier och vildmarksäventyr, jakt och fiske. Skogar som ger människor hem och identitet där generationer understundom även bidragit till de tropiska skogarnas mångfald. Skogar som ger arbetstillfällen och goda förutsättningar till nyttjande inom naturens ramar för såväl skogsägaren som för alla de människor som nyttjar skog och mark. Skogar som ger möjlighet till upplevelser av stillhet och tystnad. Naturskyddsföreningens arbete syftar till att skogar med alla dessa värden ska finnas till – idag och för kommande generationer.

Följande utgångspunkter och principer ligger till grund för ståndpunkterna i denna policy.

Naturskyddsföreningens principiella utgångspunkter

2

Bevara vitala processer och kretslopp

Allt nyttjande av världens skogar måste ske inom naturens gränser. Skogen och skogsmarken ska bevaras och nyttjas så att dess naturliga processer och funktioner bibehålls, och produktionen av ekosystemtjänster gynnas. Världens skogar är livsviktiga tillgångar för mänskligheten.

Bevara den biologiska mångfalden

Den biologiska mångfalden i skogen ska bevaras på ekosystemnivå, artnivå och genetisk nivå. Alla naturligt förekommande växt- och djurarter ska ges förutsättningar att fortleva under gynnsamma betingelser och i livskraftiga bestånd inom hela sina naturliga utbredningsområden. Detta kräver skydd och förvaltning av biologiskt värdefulla, sammanhängande områden och befintliga naturvärden samt återskapande av sådana där de utarmats, samt ett skogsbruk som verkar inom naturens gränser. Skogen och dess biologiska mångfald är inte bara en resurs för oss människor. Den har också ett värde i sig, för sin egen skull, och vi människor har ett moraliskt ansvar att skydda den.

Bevara skogens sociala värden

Skogens skönhetsvärden och andra sociala värden, inklusive dess värden för kultur, religion, rekreation, friluftsliv och undervisning, ska bevaras och förstärkas. Det är viktigt och hälsosamt för människan att få uppleva skönheten hos den naturliga skogen. Barn behöver levande skogar på nära håll. I tätortsnära skogar finns den vardagliga rekreationen och det är här de flesta upplever

vilda växter och djur. Dessa skogar bidrar därigenom till bättre hälsa både hos barn och vuxna.

Anta ett rättighetsbaserat och jämställt förhållningssätt

Ett rättighetsbaserat förhållningssätt bör genomsyra skogsförvaltningen. Demokratiska och inkluderande principer utgör centrala delar av detta, liksom transparens, icke-diskriminering, egenmakt och ansvarsutkrävande, och vilar på en stark koppling till mänskliga rättigheter. Alla aktörer ska ha makt och möjlighet att värna sina rättigheter, och beslutsfattare behöver å sin sida ha tillräcklig kunskap och kapacitet att respektera, skydda och uppfylla dessa rättigheter. Allt nyttjande och bevarande av skogens resurser ska bedrivas med respekt för skogsberoende lokalsamhällets och urfolks unika rättigheter. Äganderätten ska respekteras inom ramen för rådande miljölagstiftning. Skogsförvaltning bör grundas på ett jämställt förhållningssätt. Ett jämställt förhållningssätt innebär att människor har samma villkor och makt att forma sitt eget liv och samhälle oavsett kön. Kvinnor och unga ska ges särskilt fokus då de generellt sätt har en mer utsatt roll än män.

Anta ett landskapsperspektiv

Skogsområden är en omistlig del av ett levande landskap. Ekologiskt hållbar landskapsplanering och fysisk planering är nödvändiga i ett hållbart samhälle. Kunskapen om skogens alla värden och behovet av återskapande måste öka. Skogslandskapet måste rymma tillräckligt stora arealer av livsmiljöer av

god kvalitet och spridningsvägar dem emellan för att minska fragmentering. Detta gäller globalt i såväl landsbygd som tätortsregioner.

Lägg ansvaret för miljökostnader på den som ger upphov till skadan

Skogsbruket och skogsindustrin ska, världen över, bära sina egna miljökostnader. Miljökostnader, inklusive utarmning av flora och fauna, negativ klimatpåverkan eller annan förorening samt förstörda levnadsförutsättningar för urfolk och lokalbefolkning som skogsbruket ger upphov till ska inte läggas på andra parter. Polluter pays principle (PPP) samt "user pays principle" vid markanvändning, ska gälla för skogsbruk liksom för andra näringar.

Låt världens skogar begränsa klimatförändringarna

Inom ramen för bevarande av biologisk mångfald och andra ekosystemtjänster ska skogen och skogsmarken i största möjliga utsträckning bidra till begränsning av klimatförändringarna. Det behövs därmed tillräckligt stora områden som också fungerar som kolsänkor, samt ett brukande som minimerar avgången av växthusgaser ur marken i samband med skogsåtgärder.

Tillämpa försiktighetsprincipen

Denna princip ska tillämpas vid bedömningar av skogsbrukets miljökonsekvenser och behovet av skydd och vård av skogsmiljön. Bästa möjliga teknik ska vara utgångspunkten för att bedöma om vilka skyddsåtgärder och försiktighetsmått som ska krävas. Även då det råder osäkerhet om miljöpåverkan ska

vid behov åtgärder vidtas för att minimera riskerna för skogens mångfald eller annan negativ miljöpåverkan.

Exportera inte systemfelen

Svenska företag, konsulter och biståndsgivare verksamma inom andra länders skogsnäring har ett särskilt ansvar. Dessa ska inte utveckla eller medverka till verksamheter i andra länder som äventyrar hållbart nyttjande, skadar den biologiska mångfalden, kränker mänskliga rättigheter eller ger upphov till andra oönskade sideeffekter på samhällen eller miljö. Den svenska modellen för skogsbruk, som beskrivs nedan, är långt ifrån hållbar och därför inte någon förebild för andra länder.

Bedriv ett mångbruk av skogen

Utgångspunkten ska vara att hänsyn tas till alla de nyttigheter skogen kan ge. Rekreation och turism, bär och svampplockning, renskötsel, skogsbete, fiske och jakt är några viktiga exempel på ett mångsidigt brukande av skogen, utöver produktion av virkesråvara och biobränsle.

Ge skogsägaren förutsättningar att bedriva ett hållbart skogsbruk

Skogsbruk ska ske inom naturens gränser och samtidigt vara ekonomiskt lönsamt. Idag domineras dock det svenska skogsbruket av skogsbrukssystem med otillräcklig naturhänsyn. Det behövs därför nya incitament och möjligheter för skogsägare att bedriva ett hållbart skogsbruk som förser samhället med råvaror från skogen samtidigt som skogens alla ekosystemtjänster upprätthålls.

Hushåll med skogsresurserna

Skogen är en global tillgång som i första hand bör användas för att tillgodose grundläggande behov, och resurserna måste fördelas solidariskt och rättvist. Använd skogens alla resurser, inklusive skogsråvaran, effektivt och klimatsmart.

Producera och konsumera hållbart

Konsumtionen av skogsprodukter som papper och kartong behöver totalt sett minska kraftigt i industrialiserade länder. Produktionen bör fokusera på mer långlivade produkter i alla led. Den svenska skogen kan producera en högre andel kvalitetstimmer inom ramen för ett hållbart skogsbruk. Kostnaden för miljön måste ingå i priser på varor och tjänster och återanvändning och återvinning måste öka inom ramen för en cirkulär ekonomi.

Foto: Olli Manninen

Naturskyddsföreningens ståndpunkter

3

Lagstiftning och internationella överenskommelser

Trots att skogen täcker en mycket stor del av jordens yta finns det idag ingen internationell överenskommelse som säkerställer skogens alla värden. Därför vilar världens skogar på en rad olika initiativ från såväl stater som olika branscher, ideella organisationer och markägare med flera, vilka samtidigt berör även annan markanvändning.

Globalt sett är illegal avverkning ett av de främsta hoten mot skogarna och mot den biologiska mångfalden. Världens mest utrotningshotade primater påverkas exempelvis starkt av illegal avverkning. Illegal avverkning kan även innebära förlust av statliga intäkter från skogssektorn, vilket i sin tur kan leda till att möjliga återinvesteringar i ansvarsfullt skogsbruk uteblir. De sociala effekterna kan även de bli omfattande, då illegal avverkning inte sällan är knuten till korruption.

Konventionen om biologisk mångfald (CBD) innefattar skog och skogsbruk. CBD inkluderar ett antal centrala begrepp som exempelvis att hejda förlusten av biologisk mångfald, att verka för en hållbar naturresursförvaltning, samt att bevara områden av stor betydelse för biologisk mångfald och andra ekosystemtjänster, vilka alla i hög grad är av relevans för skogen. FN:s deklaration om urfolkens rättigheter (UNDRIP) erkänner urfolkens rätt till självbestämmande, vilket är en viktig aspekt avseende förvaltning och bevarande av framför allt tropiska skogar. ILO-konventionen 169 ställer krav på att de markrättigheter som finns ska erkännas och respekteras. I Sverige är ren-

skötselrätten en bruksrätt till mark och vatten. Renskötselrätten är, liksom äganderätten, skyddad i grundlagen och har uppstått genom att samerna använt mark och vatten för renskötsel, jakt och fiske, i många fall under tusentals år, genom urminnes hävd. Mänskliga rättigheter och miljö är intrikat sammanvävda, vilket visas av det faktum att skogsberoende urfolk och lokalsamhällen har bevarat biologisk mångfald i exempelvis de tropiska skogarnas mest artrika områden. Det krävs därför bindande krav på due diligence för såväl miljö som mänskliga rättigheter för verksamheter som riskerar att bidra till avskogning globalt.

Ett rättighetsbaserat förhållningssätt till skogsekosystemen utgår från principerna om icke-diskriminering och jämlikhet, deltagande och inkludering samt transparens och ansvar. Det innefattar såväl urfolkens rättigheter som den svenska äganderätten liksom allemansrätten. I Sverige har samtliga dessa rättigheter stöd i grundlagen.

EU:s naturvårdsdirektiv – art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet – ger ett skydd för vilda djur, växter och deras livsmiljöer. Delar av dessa direktiv är införlivade i svensk rätt genom bland annat artskyddsförordningen och skyddskraven gäller även för skogsbruk, även om implementeringen länge har brustit.

Timmerförordningen, som gäller i hela EU, syftar till att förhindra att illegalt avverkat timmer och träprodukter placeras på EU:s inre marknad. Trots åtgärder för att förhindra handel med illegalt avverkad råvara har det visat sig att importen av tropiskt trä och av specifika

naturskogsträslag ökar. De så kallade Voluntary Partnership Agreements (VPAs) med exporterande nationer har inte varit tillräckliga för att stävja avskogningsproblematiken. Enbart fokus på legalitet är inte tillräckligt för hållbart brukande och bevarande av naturskogar.

Skogsbruket i Sverige regleras främst av skogsvårdslagen, och miljöbalken i tillämpliga delar. I skogsvårdslagens portalparagraf väger produktions- och miljömål lika tungt, däremot inte i lagens övriga delar. Det finns detaljregler för skogsskötsel samt hänsyn till naturvård och andra intressen, men lagen är skriven med utgångspunkt från trakthyggesbruk och med främsta syfte att garantera virkesförsörjningen. Det saknas preciseringar i regelverket av lägsta acceptabla nivå för miljöhänsyn, preciseringarna finns istället ofta beskrivna som allmänna råd utan möjlighet till sanktioner i de fall markägare bryter mot dem. Lagen innebär även att skogsbruk generellt betraktas som pågående markanvändning på skogsmark, det vill säga all produktiv skogsmark ska

brukas såvida inget annat anges. Skogsbruket har under lång tid brustit kraftigt vad gäller naturhänsyn. Prövningar inom ramen för lagstiftningen behandlas huvudsakligen internt mellan Skogsstyrelsen och skogsnäringen med begränsade möjligheter för ideella miljöorganisationer att påverka via talerätten. Skogsbruket har omfattande påverkan på vattenmiljö. Markavvattning minskar grundvattenbildningen. Dikesrensning, körskador och markberedning, tillsammans med avverkning i kantzoner mot vattendrag leder till igenslamning av bäckar. Den ensidiga planteringen av barrträd leder till en brunifiering av vattnet. Svensk skogspolitik bygger på devisen frihet under ansvar. Inriktningen är att de skogspolitiska målen i stort ska kunna nås genom frivilliga insatser från skogsbruket. Det finns en tydlig politisk förväntan att skogsägare ska ta större naturhänsyn än vad lagen kräver – det så kallade sektorsansvaret, men då lagens krav inte är preciserade är det samtidigt mycket otydligt för skogsägaren att veta vad som gäller.

Naturskyddsföreningen anser att:

- Den svenska skogslagstiftningen ska vara integrerad i miljöbalken. Lagstiftning kopplad till äganderätt och ersättningsregler ska även innefatta regler så att skogssektorn generellt ska kunna åläggas ansvar för sin påverkan på miljön och den biologiska mångfalden. Begreppet pågående markanvändning ska tolkas som den typ av skogsbruk, eller frånvaro av skogsbruk, som tidigare bedrivits inom aktuell fastighet och ska relateras till hela fastighetsinnehavet.
- Den svenska äganderätten är stadgad i svensk lagstiftning. Med denna följer en förfoganderätt som begränsas av hänsyn till allmänna intressen som hälsa och miljö. Skogsägaren får förfoga och använda sin mark i enlighet med gällande regelverk som även innebär klara begränsningar. Inskränkningar som sker av hälsoskydds-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl omfattas inte av grundlagens egendomsskydd.
- Tillsyn av efterlevnaden av hänsynsreglerna i lagen är nödvändig och effektiva sanktionsmöjligheter behöver finnas. Allmänheten ska ha tillgång till relevant miljöinformation och möjlighet att vara delaktiga i handläggningen av ärenden om skogsbruksåtgärder, i linje med Århuskonventionen. Ärendena ska avslutas med ett beslut som är möjligt att överklaga.

- Lagstiftningen och dess tillämpning ska säkerställa att syftet med EU:s naturvårdsdirektiv och artskyddsförordningen uppfylls.
- Begreppet skog ska vara tydligt skilt från plantager och definitionen av hållbart brukande ska vara i linje med nationella miljömål och internationella åtaganden inom exempelvis CBD.
- EU ska samordna tolkningen av timmerförordningen så att det inte finns möjlighet för vissa EU-nationer att undandra sig ansvar för att agera mot illegalt timmer genom en svag nationell tolkning. Nationella lagstiftningar måste säkerställa ansvarsfullt och långsiktigt brukande av skogar. Sanktioner för dem som bryter mot bestämmelserna behöver införas.
- All svensk finansiering av skogsrelaterade utvecklings- och miljöinsatser ska följa internationella, åtaganden, konventioner och deklamationer.
- Bindande due diligence för miljö och mänskliga rättigheter införs. En sådan lagstiftning innebär krav på att företag systematiskt och kontinuerligt arbetar för att identifiera och förhindra potentiell negativ inverkan på miljö och människor för riskverksamheter som exempelvis skogsbruk i tropikerna.

- Sverige ska ratificera ILO 169, konventionen om urfolks rättigheter, vilket inte bara stärker samernas ställning utan också ökar möjligheten att bevara biologisk mångfald.

Skydd, skötsel och återskapande av värden

Inom FN:s konvention för biologisk mångfald (CBD) finns ett gemensamt åtagande att bevara den biologiska mångfalden genom skydd av tillräckligt stora, sammanhängande områden och ett hållbart brukande så att den biologiska mångfalden garanteras.

Globalt sett är drygt 15 procent av landarealen under någon form av skydd⁸. En rad olika skyddsformer bidrar till att skydda skog och värna den biologiska mångfalden, exempelvis nationalparker, reservat, Indigenous Community Conserved Areas (ICCAs), urfolks territorium, heliga naturområden och byskogar (som därmed separeras från statlig skog). Många skyddade områden är levnadsmiljöer för människor eller utgör heliga platser och platser som används för ritualer och ceremonier. En gemensam nämnare för framgångsrikt skydd av skog är lokalt ägandeskap, exempelvis genom att lokalsamhälle eller urfolk är delaktiga i skyddet och skötseln av området, på ett sådant sätt att de inom ramen för ett hållbart nyttjande har ekonomisk eller annan nytta av skogsskyddet. I naturskyddade områden är det avgörande med regler och

riktlinjer som säkerställer att skyddet av naturvärden har högsta prioritet så inte ekonomiska eller andra intressen leder till förlust av naturvärden. Förvaltningens resultat bör utvärderas av expertis fristående från staten. Avskogningen i tropiskskogsländer är omfattande. För att nå en bestående minskning av avskogningen måste de bakomliggande orsakerna till avskogningen angripas. Konsumtion av timmer, palmolja, soja och kött är exempel på produkter som driver på avskogning i många tropiska länder. Finansiering av dessa sektorer bidrar starkt till fortsatt expansion. En stark skogsförvaltning är central för att förhindra avverkning och degradering. Tydliga nyttjanderättigheter kan vara centrala för ett stärkt skogsskydd, då exempelvis urfolks territorium med erkända rättigheter har visats vara effektiva för att förhindra avskogning.⁹ Skogar som traditionellt förvaltats och skyddats av urfolk och lokalsamhällen ska erkännas och kollektivt säkras för bevarande av biologisk mångfald baserat på Fritt informerat förhandssamtycke (FPIC). I takt med att trycket ökar på världens skogar utsätts också de människor som försvarar dem mot exploatering för ökat hot och förtryck.

De boreala skogarna, taigan, har i hög grad omvandlats till plantagelika produktionsskogar med en stor biologisk utarmning och stora behov av skydd som följd. Bristen på storskaliga, naturliga störningar som bränder och

översvämningar bidrar till detta, liksom storskalig markavvattning som möjliggör för granproduktion på marker där det tidigare funnits sumpskogar, lövskogar eller öppna våtmarker. Detta är särskilt påtagligt i vårt land där nästan all skog påverkats av brukande. Naturvårdande skötselåtgärder krävs därmed för att bibehålla och återskapa naturvärden i dessa skogar.

Sverige har beslutat att ambitionsnivån är att varaktigt skydda eller bevara minst 20 procent av landarealen.¹⁰ Forskningen är emellertid enig om att behovet av skyddade områden är större än så. Globalt behöver minst 30 och upp till 70 procent av land, vatten och hav bevaras.¹¹ De skyddade områdena ska vara av särskild vikt för biologisk mångfald och ekosystemtjänster, ekologiskt representativa och väl förbundna samt väl integrerade i omgivande landskap. Detta gäller skogsekosystemen i stort samt alla olika skogstyper som sumpskog, ädellövskog med flera. Sverige har dessutom ett särskilt ansvar att bevara vissa skogstyper som är mycket ovanliga utanför Sverige, såsom beskogad alvarmark. Den skyddade skogens ekologiska värde är beroende av hur hållbart skogen runt omkring brukas. Ju sämre naturhänsyn som tas på den brukade arealen, desto större arealer skog kommer behöva skyddas från skogsbruk.

I regioner med liten andel naturskog kvar behövs akuta åtgärder för att klara den biologiska mångfalden. Det kan handla om såväl skydd som naturvård-

dande skötsel eller restaurering av skogsbiotoper. För att öka takten i naturvårdsarbetet behöver staten inrätta kompletterande ersättningsmodeller och incitament för markägare att bedriva ett aktivt naturvårdsarbete.

Sveriges politiska inriktning med frihet under ansvar innebär att områdesskyddet förutsätts kompletteras med frivilliga avsättningar. Frivilliga naturvårdsinsatser är mycket viktiga, men dessa måste alltid vara dokumenterade, kvalitetssäkrade och långsiktiga – vilket ofta inte är fallet – för att kunna utgöra ett komplement.

Naturskyddsföreningen anser att:

- I Sverige ska alla skogar med höga naturvärden, samt all skog ovanför den fjällnära naturvårdsgränsen, i lag vara undantagna från skogsbruk och annan exploatering. Lagstiftning och samhällsuppdrag ska säkerställa detta på offentligt ägd produktiv skogsmark. Skogsägarna ska ansvara för detta på privat produktiv skogsmark. Statliga incitament, som exempelvis ersättningsmark, ska införas för att privata, mindre markägare ska skydda skog och bedriva samt upprätthålla naturvårdsinriktad skötsel och restaurering av skog.
- I Sverige ska minst 30 procent av den produktiva skogsmarken nedanför den fjällnära natur-

8. UNEP-WCMC: "Mapping The World's Special Places" (läst nov. 2019) <https://www.unep-wcmc.org/featured-projects/mapping-the-worlds-special-places>

9. IUCN https://www.iucn.org/downloads/tecs_csa_3_tenure_alcorn.pdf

10. En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster, Prop. 2013/14:141 (s 23) <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2014/03/prop-201314141/>

11. Woody et al. 2019, Review of Evidence for Area-based Conservation Targets for the Post-2020 Global Biodiversity Framework

vårdsgränsen, med god geografisk spridning och representation av alla skogsbiotoper, varaktigt skyddas. Detta inkluderar formella skyddsformer samt markägarnas frivilliga skydd förutsatt att detta är långsiktigt, av tillräckligt hög kvalitet och transparent. Arealen formellt skyddad skog måste dock öka.

- Samebyar ska kunna säga nej till åtgärder i skogen som allvarligt försämrar möjligheten att bedriva renskötsel, t.ex. avverkningar av nyckelområden såsom hänglavs-bärande skogar. Principen FPIC ska tillämpas.
- Nya ersättningsmodeller för skydd av skog med höga naturvärden samt för åtgärder som utvecklar naturvärden i skog, t.ex. återinförande av skogsbete, återskapande av våtmarker och ekologisk funktionella kantzoner mot vatten, restaurering av ren-sade och rätade bäckar, med mera, behöver utarbetas som komplement till de befintliga verktygen för områdesskydd.
- Landskapsplanering ska tillämpas över hela skogslandskapet. Det samiska urfolkets rättigheter, kultur och försörjningsmöjligheter ska tillgodoses. Planer och policyer ska utvecklas för skydd och skötsel av tätortsnära skog och skogar med höga sociala vär-

den. Trakthyggesbruk ska inte vara tillåtet i skogar med höga sociala värden och allt skogsbruk ska bedrivas med skonsamma metoder av personal med hög naturvårdskompetens. I tätortsnära områden ska en betydande del av skogen bevaras långsiktigt och transparent genom reservat eller frivilliga insatser för att säkra behovet av rekreatiomsområden, goda undervisningsmiljöer med mera.

- Alla områden med höga naturvärden, inklusive kontinuitets- och lövskogar, ska identifieras och avgränsas för att möjliggöra en kunskapsunderbyggd naturvård. Denna kunskap ska göras allmänt tillgänglig och successivt uppdateras. Frivilliga insatser för att bygga upp och uppdatera denna kunskapsbas bör förenklas och uppmuntras.
- Internationellt ska skydd och bevarande av skogar ske så att friska skogsekosystem är säkerställda. Historiskt marknyttjande ska fortsatt respekteras så att de människor som traditionellt nyttjat och bevarat skogen stärks i sin roll.
- För att hindra fortsatt avskogning måste de bakomliggande orsakerna adresseras. Produktion av produkter som exempelvis soja, palmolja, kött och timmer skall ske utan avskogning.

Hållbart nyttjande av skogsekosystemen

Skogsbruk det mest påtagliga sättet att nyttja skogsekosystemen världen över, och på de allra flesta platser är dagens skogsbrukssystem inte hållbara. Därför behövs en lång rad åtgärder för att skogsbruket ska bli långsiktigt hållbart, och dessa åtgärder varierar beroende på den lokala kontexten. Skogsbruk i världens skogar ska ske inom naturens gränser.

Ett industriellt skogsbruk som omformat stora delar av skogslandskapet världen över har lett till avskogning och degradering av skogsekosystem. Stora skogsområden har ersatts, och ersätts fortlöpande, med plantager och industri-skog. Korta omloppstider och metoder som radikalt omvandlar ekosystemen försvårar kraftigt förutsättningarna för många av de naturligt förekommande djur- och växtarterna.

Avverkning av naturskog i tropiska regioner är omfattande, och efterföljs vanligtvis av skogsplantager eller omvandlas till jordbruksmark. Den rika biologiska mångfalden i de tropiska skogarna är känsliga för störningar och skogsbruk har visat sig ha en stor negativ påverkan ekosystemens möjlighet till återskapande av de processer och den artrikedom som förekom i naturskogarna. Metoder som utvecklats för att reducera negativa konsekvenser på miljön, som t.ex. selektiv avverkning, har trots sitt syfte i många fall resulterat i ökad utarmning av de tropiska skogarna. Det faktum att intäkter från skogsavverkning även kan finansiera omläggning till annan markanvändning, har

drivit på avskogningen i många länder. Tredjepartscertifiering används för att ställa bland annat miljökrav på skogsbruket. Trots goda intentioner har frivilliga system visat sig ha allvarliga brister, som till exempel utmaningar med otillräckliga krav, dålig implementering och efterlevnad av kriterierna. Det har lett till att certifiering i flera fall inte lyckats stävja problem med avskogning, förlust av biologisk mångfald eller tackla sociala problem för människor i eller utanför produktionen, och resulterar i en falsk marknadsföring av råvaror och produkter. I värsta fall kan certifiering även legitimera en ökad konsumtion genom att produktionen uppfattas som ansvarsfull.

Efterfrågan ökar på bindande krav såsom Human Rights Due Diligence och Environmental Due Diligence istället för frivilliga system som certifieringar. På så sätt blir företagen juridiskt ansvariga för att löpande genomföra risk- och konsekvensanalyser i sina värdekedjor.

EU kan spela en central roll för ett hållbart nyttjande av skogsekosystemen. Genom lagstiftning och direktiv kan EU styra mot ett hållbart skogsbruk. EU har även ett ansvar genom medlemsstaternas konsumtion och avtryck på världens skogar. Genom att arbeta tillsammans med producentländer och stärka internationellt samarbete kan EU ta en ledande roll i att bromsa avskogning.

I Sverige brukas i princip all skog sedan 1950-talet med trakthyggesbruk. Detta skötselsystem har varit framgångsrikt vad gäller produktion av stora

volymerna råvara till massaindustrin och sågverken. Men detta industriella skogsbruk innebär att många av ekosystemets naturliga strukturer och processer sätts ut funktion, vilket leder till en reduktion av den biologiska mångfalden och andra ekosystemtjänster samt en högre känslighet för stormar, insektsangrepp med mera. Likåldriga och allt tätare skogar med huvudsakligen ett trädslag (gran eller tall) skapar dåliga förutsättningar för långsiktig hållbarhet. Effektiv markavvattning gör att sumpskogar och andra våtmarker med en större andel lövträd har försvunnit till skada för grundvattenbildning och med förhöjd risk för torka som följd. Mer barrträd leder också till förändringar i vattenmiljön bland annat genom att vattnen blir mer humusrika vilket får följd effekter för ekosystemen i vattnet. Trots ökad naturvårdshänsyn i skogsbruket nås inte nationella mål och internationella åtagandena som rör skogens biologiska mångfald. Skillnaden mellan industriskogen och ett naturligt skogsekosystem är idag allt för stort.

Totalt är drygt 60 procent av Sveriges produktiva skog certifierad enligt certifieringssystemen FSC och/eller PEFC¹². Ofta används certifieringen som en garanti för ett hållbart skogsbruk. Ideell naturvård har under många år granskats efterlevnaden av reglerna och konstaterat att det finns alltför stora brister i

såväl skogsbrukets implementering som i systemens transparens och klagomålssystem. För att certifiering ska vara ett komplement för ett hållbart skogsbruk krävs att reglerna utvecklats i öppna transparenta processer där alla relevanta intressenter haft möjlighet att påverka, att verifiering sker av oberoende parter och att överträdelser beivras på ett effektivt sätt. Nödvändigt är också incitament för fortlöpande förbättring av systemen.

Ett alternativ till trakthyggesbruket är hyggesfritt skogsbruk, det vill säga skogsskötselmetoder som innebär att avverkning sker med regelbundna intervall där endast en mindre del av biomassan avlägsnas, och där skogen ofta självföryngras. Fragmenteringen av landskapet minskar eftersom skogen blir ett mer sammanhängande system av olikåldrade träd. En blandning av trädslag kan uppnås genom att variera storleken på luckor samt skogens täthet. Forskning visar att hyggesfria metoder skapar långt bättre förutsättningar både för biologisk mångfald och för andra ekosystemtjänster.¹³

Forskning indikerar att hyggesfria skogar har en högre resiliens, det vill säga större motståndskraft mot klimatförändringar och andra störningar.¹⁴ Det finns ett stort behov av ytterligare forskning, utbildning och utveckling om hyggesfria metoder, eftersom kunskaps-

uppbyggnaden huvudsakligen har ägnats åt trakthyggesbruket.

Ett hyggesfritt skogsbruk är emellertid ingen patentrösning för den biologiska mångfalden eller skogens andra värden, eftersom många arter inte klarar något skogsbruk alls. Hyggesfritt skogsbruk är ingen naturvårdsåtgärd, utan ett alternativ till trakthyggesbruk. Aktiva åtgärder för återskapande av biologiska värden måste ingå även i ett hyggesfritt skogsbruk. Syftet ska vara ett hållbart nyttjande av skogen, vilket också kräver lokala anpassningar av skötseln.

Naturskyddsföreningen anser att:

- Skogen är en tillgång för samhället i stort, inklusive kommande generationer. Biologiska, sociala och kulturella värden är lika viktiga för samhället som de ekonomiska. Allt skogsbruk ska bedrivas hållbart med utgångspunkt från CBD:s definitioner av skogsekosystem och hållbart nyttjande.
- Skogslagstiftningen ska vara utformad för att möjliggöra och på ett betydande sätt underlätta för ett hyggesfritt skogsbruk. Politiska och ekonomiska styrmedel utöver lagregler bör utvecklas för att underlätta omställning till ett hyggesfritt skogsbruk med naturvårdshänsyn.
- Åtgärder som främjar naturvårdshänsyn vid avverkning, som exempelvis skapande av dödvädd, evighetsträd, hänsyn till bryn, vattenmiljöer och andra känsliga miljöer, ska tillämpas på alla brukade marker.

Ekologiskt funktionella kantzoner måste finnas mot vattendrag. Tydliga miniminivåer för krav om naturvårdshänsyn ska vara sanktionerade i lagstiftningen. Efterlevnaden ska övervakas av tillsynsmyndigheten.

- Skogsägare som i samband med skogsbruksåtgärder vidtar åtgärder utöver lagens krav, samt främjar upprätthållandet av ekosystemtjänster och stärkt resiliens av skogsekosystemen, ska premieras genom ekonomiska incitament och andra styrmedel. Exempel på sådana åtgärder kan vara att täppa igen befintliga diken och att återskapa tidigare sumpskogar eller andra våtmarker som har dränerats.
- Politiska och ekonomiska förutsättningar för ett hållbart nyttjande av skogen för andra ändamål än biomassaproduktion, exempelvis turism och det rörliga friluftslivet, bör utvecklas för att

12. Skogsstyrelsen, Meddelande 4, 2017. Avrapportering av regeringsuppdrag om frivilliga avsättningar (s 24)

13. Se bland annat Dahlberg A, m fl, Skogsbruk utan hygien, Naturskyddsföreningen 2010 samt SLU Fakta skog 6/2017 "Blåda för mångfalden" https://www.slu.se/globalassets/ew/ew-centrala/forskn/popvet-dok/faktaskog/faktaskog17/faktaskog_06_2017.pdf

14. Nevalainen S. (2017). Comparison of damage risks in even- and uneven-aged forestry in Finland. Silva Fennica vol. 51 no. 3 article id 1741. Diaz-Yanez O mfl (2019). Multifunctional comparison of different management strategies in boreal forests. Forestry: An International Journal of Forest Research, cpz053.

möta ett ökat behov av arbetstillfällen på landsbygden och en högre ekonomisk avkastning för markägaren.

- Mycket mer resurser behöver avsättas för forskning kring hyggesfria skogsbrukssystem, inklusive risk- och livscykelanalyser, vilket även bör återspeglas i undervisning och fortbildning.
- För att främja en god hushållning av virkesförrådet och tillgodose andra allmänna behov behöver skogens medelålder öka. En hushållningsregel som anger att 20 procent av fastighetens areal produktiv skogsmark ska bestå av äldre skog bör införas i lag.
- Nya skogsbilvägar ska inte tillåtas i kontinuitetsskogar eller andra skogar med höga naturvärden.

- Produktionshöjande åtgärder med negativ påverkan på miljön, som gödsling, främmande trädslag, dikningsåtgärder med mera, bör som huvudregel förbjudas. Vid allt förädlingsarbete, i synnerhet vad gäller GMO och somatisk embryogenes, ska höga krav ställas på riskbedömningar före eventuella fältförsök tillåts.
- Befintliga plantager med gran i nemoral zon och contortatall, där den odlas, ska avvecklas. Intensivskogsbruk med lägre lagkrav på naturvårdshänsyn än i övrigt skogsbruk ska inte förekomma.
- Tredjepartscertifiering ska endast ses som ett hjälpmedel på vägen mot mer ansvarsfull produktion och kan inte ensamt vara tillräckligt.

Skogen, skogsbruket och klimatet

Skogen har en avgörande funktion i det globala klimatsystemet, och därmed också en nyckelroll att fylla i klimatarbetet. Samtidigt kräver ett klimat under förändring att ekosystemen anpassar sig till nya förutsättningar.

Krisen för klimatet har orsakats av förbränning av fossila bränslen samt av förändrad markanvändning genom bland annat avskogning och dikning av våtmarker, samt intensivt jord- och skogsbruk. Även skogsbrukets transporter innebär stora utsläpp av koldioxid. Detta har sammantaget inneburit ökade utsläpp samtidigt som ekosystemens kolförråd sjunkit¹⁵. Samma utveckling som minskar skogens biologiska mångfald, och därmed urholkar ekosystemens funktioner, leder också till förlust av betydande kolförråd i skog och mark, både i Sverige och globalt. Avverkningen av skogar och förändrad markanvändning står globalt för nästan en femtedel av den ökade mängden av koldioxid i atmosfären. Att minska avskogningen och i möjligaste mån restaurera och skydda skog samt bruka skogen hållbart är en viktig komponent för att begränsa klimatpåverkan. Även insatser för att återskapa och restaurera sumpskogar och andra våtmarker kan ge stora klimatvinster. I Sverige finns stora arealer dikad skogsmark där naturlig igenväxning eller aktiv blockering av diken effektivt kan återskapa våtmarker i skogslandskapet.

Efterfrågan på råvara är stort och be-

döms öka. Tillgången är dock inte obegränsad och andra aspekter, som biologisk mångfald, sociala och kulturella värden samt klimatförändringarna måste vägas in i hur mycket råvara som kan tas ut ur skogen. Brukandet av skogen behöver anpassas till ekosystemets ramar för långsiktig produktion och med hänsyn till andra ekosystemtjänster. Det kan ur ett sammanvägt perspektiv konstateras att det redan idag råder brist på skogar som kan tillgodose alla ekosystemtjänster. För att skogen ska räcka till mer krävs minskad resursförbrukning och en ökad hushållning med tillgänglig råvara.

Avskogningen av de tropiska skogarna har fått en framträdande roll i den globala klimatdebatten. Den största delen av kolet är bundet i vegetationen, så när skogen avverkas försvinner därmed den största delen av kolförrådet med den. Därför har Indonesiens och Brasiliens utsläpp årligen varit bland de största i världen.

De boreala skogarna, inklusive marken, utgör merparten av världens kolförråd i skogar.¹⁶ Ökningen av kolförrådet i Sverige sker idag främst inom skog som inte är tillgänglig för skogsbruk, som naturreservat och frivilliga avsättningar. Kolförråden och kolsänkorna skulle kunna öka genom en omställning till hyggesfritt skogsbruk (med varierande effekt på olika marker), att uttaget av skoglig biomassa minskar, samt att skogen får tillväxa längre innan den avverkas, det vill säga att omloppstiden i

15. Se Global Carbon Project 2018: <https://www.global-carbonproject.org/carbonbudget/18/presentation.htm>

16. Se Hugga eller skydda", Naturskyddsföreningen

och WWF, 2011 https://www.naturskyddsföreningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapporter/Rapport_Hugga_eller_skydda.pdf

skogsbruket ökar. Mycket kol binds i kontinuitetsskogar i Sverige och internationellt, varvid skydd av dessa också medför skydd av viktiga kolsänkor.

Ökad kolinlagring kan inte ersätta behovet av att minska och fasa ut fossila utsläpp. Skogens kolsänka kompenserar inte för dessa utsläpp inom en relevant tidsram, men ett ökande kolförråd behövs för att nå de "negativa utsläpp" som krävs för att nå klimatmålet.

En ökning av kolförrådet är förenlig med att bruka skogen för produktion av varor som ersätter fossila och icke-förnybara resurser. Långlivade produkter och produkter med goda substitutions-effekter behöver premieras framför kortlivade så som papper och kartong. Värdet och lönsamheten av hållbart producerad skogsbiomassa för dess substitutionsprodukter kommer att öka betydligt i den globala omställningen. Materiellt bruk med högt förädlingsvärde, lång livslängd samt ett stort kolförråd i produkter ska främjas när biomassa utnyttjas. Livscykelns nästa stadium ska baseras på återanvändning och återvinning av skogsprodukter. Restprodukter från dessa flöden och skogsindustrin utan annan användning bör användas som energi. Denna kaskadprincip bör användas för att styra bioekonomin mot en cirkulär ekonomi. Mängden biomassa är begränsad, och sparsam konsumtion är nödvändig för att klimatnyttan av de produkter som ersätts leder till faktisk substitution istället för ökad konsumtion.

Skogsbruket behöver anpassas till

ett förändrat klimat. Enligt FN:s expertpaneler IPCC och IPBES hotas boreala och tropiska skogars existens¹⁷, och klimatrelaterade kostnader och risker inom skogsbruket ökar snabbt. Globalt, men även i Sverige, ökar exempelvis sannolikheten för torkskador, skogsbränder, angrepp från skadedjur, körs-kador och stormskador i takt med uppvärmningen. Ett skogslandskap som domineras av endast ett, eller ett fåtal, trädslag samt likåldriga bestånd och liten genetisk variation är särskilt sårbara inför klimatförändringarna. Naturligt förekommande trädslag samt deras genetiska variation måste värnas för att säkerställa en hög motståndskraft mot kommande klimatförändringar.

Naturskyddsföreningen anser att:

- Klimatåtgärder som involverar skogen får inte stå i konflikt med bevarandet av biologisk mångfald och upprätthållandet av funktionella ekosystem.
- Ekonomiska incitament bör skapas för att gynna ett skogsbruk som lagrar mer kol i mark och biomassa. Detta inkluderar en ökning av omloppstiderna i skogsbruket, samt en övergång till hyggesfritt skogsbruk.
- Skogsbruksåtgärder som resulterar i stora avgångar av växthusgaser bör förbjudas (t.ex. trakt-hyggesbruk på torvmarker och dikningsåtgärder).

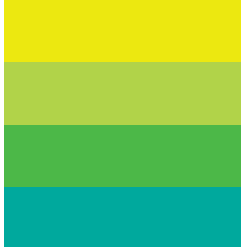
- Skogsbrukets transporter behöver ställas om till 100 procent fossilfritt.
- Åtgärder såsom dikespluggning för att restaurera och återskapa sumpskogar och andra våtmarker i skogslandskapet har en positiv klimateffekt och bör stimuleras.
- Kontinuitetsskogar i Sverige och internationellt är en betydelsefull kolsänka som behöver bevaras. Potentialen för mer kolinlagring bör tas tillvara genom att degraderad mark restaureras.
- Import eller försäljning av produkter som ger upphov till skogsdegradering eller avskogning bör inte tillåtas i Sverige och EU.
- Incitament och styrmedel bör utvecklas för att styra skogsindustrin mot att generera långlivade produkter med hög kvalitet och ett högt förädlingsvärde. Dessa bör kombineras med sparsam konsumtion och cirkulär ekonomi enligt kaskadprincipen där återanvändning och återvinning av biomassa gör att samma biomassa i möjligaste mån gör nytta flera gånger för materiell substitution och slutligen som energi.

- Bioenergi från skogen ska, för att anses hållbar ur klimatsynpunkt, ge nytta inom korta tidsramar och nyttan ska beakta konsekvenser på kolförråd. Stubbar och större rundved, eller energiprodukter med dessa som råvara, ska inte utnyttjas för energi. Rest- eller avfallsbaserade skogsbiobränslen finns i begränsade mängder och styrmedel ska styra användningen till de energibehov där klimatnyttan är störst.
- Skogsbruket och skogslandskapet ska klimatanpassas genom att öka ekosystemens resiliens. Ett mer motståndskraftigt landskap har hög genetisk variation, mer död ved, större lövinblandning, är självföryngrande och består av större variation i bestånd, av arter och individer av olika åldrar. På landskapsnivå ska trenden mot fragmentering av landskapet vändas för att underlätta för migration av nordliga arter.
- Forskning och utveckling ska inriktas på att utveckla metoder för att öka kolförrådet i skogen, stärka ekosystemens resiliens, samt att bevara den biologiska mångfalden.

17. IPCC 2019: Special Report on Climate Change and Land samt IPBES 2019 "The global assessment of biodiversity and ecosystem services"

Foto: Jon Andersson

Ordlista

4

Ordförklaringarna avser svenska förhållanden där inte annat anges

Aichi-målen se Nagoya-avtalet

Avskogning (Medveten) omvandling av skog till annan mark (åkermark, betesmark, impediment etc.). Detta kan ske genom avverkning, svedjebränning mm. Begreppet avser inte omvandling till plantage eller industriskog. Jfr eng. "deforestation" (avskogning) kontra "conversion".

Biobränsle Energiråvara av organiskt ursprung; (här) framför allt härstämmande från skogen. Består oftast av avverkningsrester (GROT) eller restprodukter från massatillverkning. Avser både fasta biobränslen och flytande (drivmedel mm).

Boreal skog (zon) En vegetationszon som tillhör det norra barrskogsbältet, taigan. Omfattar i Sverige området norr om den biologiska norrlandsgränsen (i höjd med Bergslagen), dvs. större delen av landets skogar.

Boreonemoral skog En vegetationszon mellan nemoral och boreal skog, omfattar i Sverige större delen av Götaland och delar av Svealand.

Brunifiering Brunifiering innebär att vattnet blir brunare och beror på ökade halter av löst organiskt kol (humusämnen) och järn i vattnet.

Cirkulär ekonomi Ekonomisk modell som ser råvaror och material som delar av ett kretslopp, där produkter används så länge som möjligt för att sedan återvinnas (motsats: linjär ekonomi). EU-kommissionen har tagit fram ett "paket" för cirkulär ekonomi. Se även "The Circular Economy – a Powerful Force for Climate Mitigation" (Material Economics 2018).

Degraderad Ekosystem som förlorat stora delar av sin struktur och funktion, dvs. där den biologiska mångfalden och/eller andra ekosystemtjänster försvagats, t ex genom skogsbruk.

Due diligence Risk- och konsekvensanalys. Human rights due diligence innebär risk- och konsekvensanalys för mänskliga rättigheter. För det miljömässiga perspektivet används begreppet Environmental due diligence.

Ekosystemtjänster Ekosystemtjänster är "ekosystemens direkta och indirekta bidrag till människors välbefinnande" enligt Naturvårdsverkets definition. Innefattar allt från fotosyntes och reglering av klimat till kulturella ekosystemtjänster som rekreation mm (se även Synliggöra värdet av ekosystemtjänster, SOU 2013:68).

EU:s naturvårdsdirektiv "Fågeldirektivet" (Direktiv 2009/147/EEG om bevarande av vilda fåglar) samt "Art- och habitatdirektivet" (Direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter). Det senare ligger till grund för nätverket av skyddad natur – Natura 2000. Direktiven implementeras i Sverige genom miljöbalken och artskydds-förordningen.

Ekologiskt landskap, även landskapsperspektiv, -planering

Planeringsenhet, avgränsas av markinnehav samt naturliga faktorer som t ex vattendelare. Används i den skogliga naturvårdsplaneringen, framför allt av större skogsägare i Sverige.

Exoter, exotiska trädslag se främmande trädslag

Fjällnära naturvårdsgränsen Kallas ofta bara "naturvårdsgränsen". Av Naturskyddsföreningen framtagna gräns för sammanhängande, skyddsvärd skog i det fjällnära området. Numera etablerad genom att den ingår i FSC:s certifieringsstandard. Skiljer sig från gränsen för fjäll-nära skog (se detta ord).

Fjällnära skog Skog närmast fjällkedjan, som ofta är lågproduktiv men uppfyller lagens krav om produktiv skogsmark. Tillstånd krävs för att avverka fjällnära skog. Definieras av Skogsstyrelsen – till skillnad från "fjällnära naturvårdsgränsen", se detta ord.

Formellt skydd Formellt skydd i skogsmark omfattar nationalpark, natur-reservat, biotopskyddsområde, naturvårdsavtal och Natura 2000-områden.

Fritt informerat förhandssamtycke (FPIC) Är en princip knuten till mänskliga rättigheter och innebär att alla människor har rätt till själv-bestämmande och är också länkad till "rätten till självbestämmande", dvs. alla människor har rätt till att fritt driva deras ekonomiska, sociala och kulturella utveckling. FPIC backas upp av bland annat FN:s deklara-tion om urfolkens rättigheter (UNDRIP), CBD, ILO 169, i olika certifie-ringsverktyg, i internationell och nationell lagstiftning. FPIC inom ramen för UNDRIP kan t ex innebära att urfolk har rätt att säga ja eller nej till exploatering som påverkar dem eller deras territorium. Se även <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/publications/2016/10/free-prior-and-informed-consent-an-indigenous-peoples-right-and-a-good-practice-for-local-communities-fao/>

Främmande trädslag Trädart som inte förekommer naturligt i landet, men har införts av människan, till exempel Pinus contorta, contortatall.

Försiktighetsprincipen Ur Riodeklarationen (1992): "för att skydda mil-jön, skall försiktighetsprincipen tillämpas [---] brist på fullständig ve-tenskaplig säkerhet [skall] inte användas som ett skäl att skjuta upp kostnadseffektiva åtgärder för att förhindra miljöförsämring". Det inne-bär att så länge osäkerhet råder huruvida en teknik eller åtgärd är farlig eller skadlig, så ska den betraktas som varande det.

Globala hållbarhetsmål FN:s sjutton mål om hållbar utveckling till 2030, antagna 2015. Kallas även SDG-mål (Sustainable Development Goals). Se även <https://www.globalamalen.se/>

GMO (genetiskt modifierad organism) Naturskyddsföreningen definie-rar en organism som genetiskt modifierad om dess genetiska material har ändrats på ett sätt som inte sker genom parning eller naturlig re-kombination, eller genom befruktning in vitro (provrörsbefruktning).

Hyggesfritt skogsbruk Sammanfattande term för system för skogssköt-sel som låter skogsmarken vara kontinuerligt beskogad genom olika former av selektiv avverkning, dvs. endast en (mindre) del av träden avverkas varje gång.

Hållbart skogsbruk Ett skogbruk som utgår från att naturens gränser utgör ramarna för hur mycket råvara som kan tas ut ur skogen.

Höga naturvärden Skogar med höga naturvärden, t.ex. nyckelbiotoper och kontinuitetsskog, som ofta har ett eller flera av nedanstående känne-tecken.

- Många gamla träd, storgamla träd eller klena, senvuxna träd.
- Stor variation i trädslag, liksom i ålder och storlek på träden.
- Luckor och gläntor i skogen som släpper ned ljus.
- Döda träd som står eller ligger, även halvdöda träd.
- Murkna och murknande träd, både stående och liggande.
- Träd med håligheter.
- Spår av brand.
- Områden där det stått skog eller träd under lång, obruten tid.
- Inslag av asp, säl och ädellöv i skogsområden med andra trädslag.
- Skog med spår av människan, exempelvis hamlade träd eller spår av skogsbete.
- Trädbärande hagmarker med stora, gamla, träd.

Industriskog Denna term är myntad för att beskriva en (av skogsbruket) kraftigt omvandlad skog som i hög grad skiljer sig från naturliga ekosystem vad gäller förekomst av arter, substrat och naturliga processer, utan att definieras som plantage. De skogar som trakthyggesbruket skapat faller inom denna kategori.

Kaskadprincipen Principen att utnyttja resurser effektivt genom att bland annat prioritera en råvaras användning som material före energi. När produkter tjänat ut kan de dock användas för energi. Ett (hypotetiskt) exempel är skog/träråvara -> solida träprodukter -> massa/papper -> energi via avfallsförbränning (eller restprodukter från tillverkningen). Jmf. cirkulär ekonomi.

Kolförråd Den mängd kol som lagras i ett visst system, till exempel i den växande skogen eller i skogsmarken. Genom flöden av kol från eller till förråden förändras deras storlek över tid.

Kolsänka Ett system som tar upp mer kol ur atmosfären än det avger, dvs. förrådet ökar. Motsats: kolkälla.

Kontinuitetsskog Skog som har naturvärden vars förekomst förklaras av att det under lång tid funnits lämpliga skogsmiljöer och substrat i just denna skog eller i dess närhet. Enligt Skogsstyrelsens definition (2011) innefattar detta skog som inte har varit kalavverkad och omfattar merparten av alla skogar uppkomna innan trakthyggesbruket infördes i stor skala under 1950-talet.

Konventionen om biologisk mångfald (CBD) FN-fördrag som syftar till att bevara och hållbart nyttja av den biologiska mångfalden, inklusive urfolkens rätt till nyttjande av densamma. Undertecknad av flertalet av världens länder.

Lokalbefolkning Människor som bor i eller i närheten av skogsområden och är beroende av skogens ekosystemtjänster. Dessa kan även vara förvaltare av skogens biologiska mångfald. Lokalbefolkningen i eller i skogsområdets närhet påverkas av beslut om skogsförvaltningen.

Miljöförsvare "[Någon] som via fredliga handlingar, antingen ideellt eller professionellt, agerar för att skydda miljö- och eller markrättigheter." (definition enligt Global Witness)

Miljö kvalitetsmålen Av riksdagen beslutade mål för ett önskvärt miljö-tillstånd. Består av det s.k. generationsmålet samt 16 sak- eller biom-

specifika mål. Se även <http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/>

Nagoya-avtalet Avtal inom FN:s konvention för biologisk mångfald som innehåller de 20 s.k. Aichi-målen. De senare innefattar, bland annat, att minst 17 procent av jordens land- och sötvattensområden, och 10 procent av dess havsområden ska bevaras i ekologiskt representativa och väl förbundna system med reservat och andra effektiva områdesbaserade naturskyddsåtgärder.

Naturens gränser Alt. "planetära gränser". Absoluta gränser för vad naturen (eller planeten) tål av miljöbelastning, ett koncept framtaget av Johan Rockström m fl. Se även https://www.ted.com/talks/johan_rockstrom_let_the_environment_guide_our_development?language=en

Naturlig dynamik Naturliga processer som är avgörande för skogens naturliga funktion; t ex självföryngring efter brand eller stormfällning eller att träden dör av naturliga orsaker.

Naturskog Skog som har många av den helt opåverkade skogens kvaliteter, men som inte möter definitionen av urskog. Används ibland om all skog som föryngrats på naturlig väg (vilket inte alltid innebär att den har särskilda naturvärden).

Nemoral skog (zon) En vegetationszon som tillhör den mellaneuropeiska lövskogregionen. Omfattar i Sverige stora delar av de sydligaste landskapen. Dess nordliga gräns definieras ofta av granens naturliga sydgräns.

Nyckelbiotop En nyckelbiotop är ett skogsområde som i och med sina höga naturvärden har en mycket stor betydelse för skogens växter och djur. I en nyckelbiotop kan det finnas hotade eller sällsynta arter som behöver området för sin överlevnad. (Skogsstyrelsens definition)

Planetära gränser Se "Naturens gränser".

Plantage Plantager är baserade på monokultur där endast en gröda odlas. Några typiska kriterier för skogsplantager är plantering, markberedning, främmande trädslag, gödsling, kemiska bekämpningsmedel, bevattning, likåldrighet och skötsel som syftar till att behålla likformigheten.

Primärskog Den ursprungliga skogen, dvs. i strikt mening den skog som etablerat sig efter landisens tillbakadragande eller efter landhöjning. Syftar här på ett skogsekosystem som är opåverkat eller i vart fall inte väsentligen förändrat av mänsklig aktivitet, till skillnad från sekundärskog.

Produktionsskog Här: skog som inte är undantagen från skogsbruk genom någon form av legalt eller frivilligt, väl dokumenterat, skydd. Hit hör alltså både industriskog men även skog som behöver skydd mot avverkning men f.n. inte har det.

Produktiv skogsmark Skogsmark som enligt vedertagna bedömningsgrunder kan producera i genomsnitt minst en kubikmeter virke per hektar och år.

Resiliens Ett systems långsiktiga förmåga att klara förändring, återhämta sig och vidareutvecklas. För ett ekosystem, exempelvis skog, kan det handla om att klara av stormar, bränder och föroreningar.

Rättighetsbaserat Utgår från FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och innebär de fyra principerna icke-diskriminering, deltagande, öppenhet och insyn samt ansvarstagande och ansvarsutkrävande.

Rättighetsbärare (eng. rights holders) syftar på alla individer eller grupper av människor vars mänskliga rättigheter återfinns i nationella, regionala och/eller internationella fördrag eller lagar. https://www.natur-skyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/globalkompassen_2.0_svenska_0.pdf

Somatisk embryogenes En process i vilken ett embryo eller en planta ursprungligen kommer från en enda cell eller grupp av celler.

Substitution Ersättning; här främst använt då biomassa från skogen ersätter andra råvaror.

Timmerförordningen En EU-förordning som förbjuder handel med virke och trävaror från olaglig avverkning på EU:s inre marknad (se även <https://www.skogsstyrelsen.se/lag-och-tillsyn/timmerforordningen/>).

Trakthyggesbruk Skogen sköts så att den får enhetliga bestånd. Det innebär att man avverkar så gott som alla träd på en yta som sedan planteras med nya träd. På det sättet blir den nya skogen likåldrig och de olika bestånden får en enhetlig skötsel.

Tredjepartscertifiering En certifiering (kontroll och godkännande av) exempelvis skogsbruk som sker av en oberoende part, dvs. varken producent eller konsument.

Tätortsnära skog Skog som helt eller till större delen ligger inom eller högst tre kilometer från en tätort. I områden där det råder brist på tätortsnära skog innefattas även skog som ligger längre bort än tre kilometer (Naturskyddsföreningens definition, en officiell svensk definition saknas).

UNDRIP United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples Deklarationen erkänner urfolkens särskilda ställning och ger minimistandard för deras överlevnad, värdighet och välmående.

Urfolk Enligt FN-organet Working Group on Indigenous Populations, är definitionen av urfolk de som är ättlingar till dem som bebott ett land eller ett geografiskt område, territorium, vid tidpunkten då människor med en annan kultur eller annat etniskt ursprung anlände, vilka senare genom erövring, ockupation, bosättning eller på annat sätt blev den dominerande gruppen. De anser sig skilda från den övriga befolkningen som nu lever i territoriet och behåller och utvecklar såväl territorium som etnisk identitet och överför till framtida generationer.

Virkesförråd Mängden stamved i ett skogsbestånd. Mäts vanligen i m³sk (skogskubikmeter).

Voluntary Partnership Agreements (VPA) Ett legalt bindande avtal mellan EU och ett virkesproducerande land utanför EU (se även <http://www.euflegt.efi.int/vpa>).

Relaterade policydokument

Det här dokumentet innehåller Naturskyddsföreningens ståndpunkter i frågor som rör skogen. Föreningens ståndpunkter i sakfrågor finns i följande dokument.

Policyer

Föreningens långsiktiga och övergripande ställningstaganden beskrivs i föreningens policyer. Naturskyddsföreningen har policyer om följande områden:

- Klimat
- Skogen
- Jordbruk
- Hav och vatten
- Miljögifter
- Jakt och viltförvaltning
- Mineral
- Globalkompassen

Du hittar alla aktuella policyer på vår webbplats naturskyddsforeningen.se.

Positionspapper

Ett positionspapper innehåller föreningens mer detaljerade ställningstaganden i avgränsade frågor. Du hittar alla aktuella positionspapper på vår webbplats naturskyddsforeningen.se.

Remissvar

Naturskyddsföreningen svarar årligen på ett stort antal remisser på riksnivå, regional nivå och lokal nivå. Riksföreningens remissvar publiceras också på vår webbplats naturskyddsforeningen.se.

Foto: Fredrik Hjerling

Naturskyddsföreningen är Sveriges största miljöorganisation med kraft att förändra. Vi sprider kunskap, kartlägger miljöhot, presenterar lösningar och påverkar beslutsfattare - lokalt, nationellt och globalt. Klimat, skog, miljögifter, hav, sjöar och vattendrag samt jordbruk är våra viktigaste arbetsområden. Dessutom står vi bakom miljömärkningen Bra Miljöval och verkar för en hållbar konsumtion.

Välkommen att bli medlem, engagera dig eller skänk en gåva.
Tillsammans gör vi skillnad.

PG 90 19 09-2

Åsögatan 115
Box 4625, SE-116 91
Stockholm, Sweden

+46 (0)8 702 65 00
www.naturskyddsföreningen.se

Naturskyddsföreningen